

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ/PREZENČNÍ STUDIUM

2017–2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Josef Mrázek

**Rehabilitační a kompenzační pomůcky pro zrakově
postižené**

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jana Janková

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR / FULL-TIME STUDIES

2017-2018

BACHELOR THESIS

Josef Mrázek

**Rehabilitation and compensatory aids for the visually
impaired**

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Jana Janková

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 22.5.2018

Josef Mešed

Anotace

Cílem této bakalářské práce bylo shrnutí problematiky osob se zdravotním postižením, konkrétně se jedná o klasifikaci zrakových vad, a možnosti edukace osob se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále je zde shrnuta legislativa vztahující se k popisovanému tématu. Důležitou kapitolu pak tvoří kompenzační a rehabilitační pomůcky pro zrakově postižené a jejich využití v edukaci žáka, či jejich použití při volnočasových aktivitách.

Klíčová slova

Edukace

Klasifikace očních vad

Kompenzační pomůcky

Rehabilitační pomůcky

Legislativa

Zrakové postižení

Annotation

The aim of this bachelor thesis was to summarize the issue of people with disabilities, namely the classification of visual defects and the possibilities of education of persons with special educational needs. Further, there is a summary of legislation relating to the topic described. An important chapter is compensatory and rehabilitation aids for the visually impaired and their use in pupil education or their use in leisure activities.

Keywords

Classification of ocular defects

Compensation aids

Education

Legislation

Rehabilitation aids

Visual impairment

ÚVOD

TEORETICKÁ ČÁST

1. Osoby se zrakovým postižením	8
1.1. Klasifikace zrakových vad.....	8
1.2. Vzdělávání žáků se zrakovým postižením	12
1.2.1. První kroky ve vzdělávání	13
1.2.2. Předškolní vzdělávání dítěte.....	13
1.2.3. Základní vzdělávání dítěte	14
1.2.4. Integrace a individuace jako základ vzdělávání postižených žáků	15
1.2.5. Další pomoc se vzděláváním zrakově postiženého žáka.....	16
1.2.6. Cíl vzdělávání zrakově postižených žáků	18
1.2.7. Speciální pedagogika ve vztahu k edukaci zrakově postižených žáků	18
2. Kompenzační a rehabilitační pomůcky.....	20
2.1 Pomůcky pro prostorovou orientaci	23
2.2 Pomůcky pro práci s informacemi.....	24
2.3 Pomůcky pro volný čas a zábavu	26
3. Legislativa.....	30
3.1 Postup při žádání o příspěvek	31
3.1.1. Legislativa platná do roku 2011	32
3.1.2. Změna legislativy v novém tisíciletí.....	33
3.2 Školská legislativa	34
PRAKTICKÁ ČÁST	
4. Popis metody výzkumu.....	36
4.1 Výběr respondentů.....	36
4.2 Dotazník.....	37
4.3. Vyhodnocení dotazníku.....	37
4.4 Potvrzení výzkumných otázek.....	42
Závěr.....	45
Seznam užitých zdrojů.....	46

Úvod

Postižení člověka vždy znamená nutnost jeho potýkání se s mnohem větším počtem bariér ve všech sférách jeho života, než s jakými se může dostat do konfrontace osobě plně zdravá, bez vady, handicapu či jiného znevýhodnění.

Ať už se jedná o postižení fyzické, mentální, smyslové, nebo třeba jen sociální znevýhodnění, je vhodné, aby vyspělé, humanitně orientované demokratické společnosti projevovaly tendenci usnadnit již tak složité fungování osob, u nichž bylo některé z podobných znevýhodnění detekováno, na míru, která jim umožní zvládat nikoli pouze svůj osobní život či vedení domácnosti, ale také o možná nejvyšší stupeň zapojení (angažování se) v procesech sociálního charakteru – tedy v kulturní, pracovní i studijní oblasti.

V této bakalářské práci orientuji svou pozornost na populaci zdravotně postižených osob, u nichž bylo zjištěno zasažení správného fungování zrakového vjemu, tedy smyslu, na nějž máme coby lidé tendenci se nejčastěji spoléhat.

V jednotlivých kapitolách bude nejprve věnován prostor uvedení různých přístupů ke klasifikaci zrakových vad (postižení), jimiž může být oko coby základní orgán zrakového vnímání (či popřípadě připojené nervové dráhy a fyziologické systémy, s nimiž možnost vidění neodmyslitelně souvisí) a následně možnostem vzdělávání žáka, kterému byla některá z těchto vad odborně diagnostikována.

Ve druhé části mé práce orientuji pozornost na uvedení a základní třídění pomůcek, jimiž mohou v současné době zrakově postižení svůj handicap do určité míry kompenzovat či v jisté míře rehabilitovat, zejména soustředěním se na využívání ostatních funkčních smyslových modalit.

V třetí kapitole bakalářské práce pak bude uvedena zmínka o základních legislativních předpisech, jejichž platnost by měla být odborníkům (ale i samotným zrakově postiženým osobám) známa, a to z důvodu jejich vlivu jednak na možnosti vzdělávání a jednak na schopnost dosáhnout na finanční příspěvek (či jinou formu zisku) potřebných kompenzačně – rehabilitačních pomůcek, které umožní i navzdory postižení zraku běžné fungování v domácnosti či mimo ni.

Teoretická část

1. Osoby se zdravotním postižením

V první kapitole teoretické části bude pozornost zaměřena na tematiku jedinců trpících některou z očních vad, tedy osob, jež je možné řadit do kategorie zrakově postižených lidí.

V prvním suboddílu budou nejprve představeny jednotlivé kategorie z možných zrakových postižení, s nimiž se lze v praxi setkávat (zmíněna tedy bude klasifikace zrakových vad), ve druhé části kapitoly pak bude věnován prostor problematice vzdělávání žáků se zrakovým postižením – některým z těch, o nichž bude uvedena zmínka v podkapitole 1.1 textu.

1.1. Klasifikace zrakových vad

Jednou z možností obtíží se zrakem, s nimiž pacienti do ordinace lékaře přicházejí, je dle Hornové situace, kdy u nich dochází k takzvané náhlé slepotě.¹ Tato může být dvojího typu, lze tedy rozeznávat její následující varianty:²

- Jednostrannou náhlou slepotu – zpravidla vzniká na podkladě cévního postižení (embolie), nebo jako důsledek masivního krvácení do sklivce;
- Oboustrannou náhlou slepotu – souvisí s celkovými těžkými stavy, jakými jsou například postižení zrakových center, eklampsie, či hypertonická krize.

Dle Slavíka je možné zrakově postižené jedince třídit do celkem tří základních kategorií, a to na:³

- osoby slabozraké;
- osoby těžce slabozraké;
- osoby nevidomé.

Slowík pak k možné kategorizaci zrakově postižených uvádí, že jejich třídění je možné provést na základě hned několika různých kritérií.⁴

---

¹ HORNOVÁ, Jara. *Oční propedeutika*. Praha: Grada, 2011, s. 50.

² Tamtéž.

³ SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 125.

⁴ Srov. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007, s. 61.

Těmito kritérii jsou dle autora třídění založená na:

- A. typu postižení zrakové funkce;
- B. stupni zrakového postižení;
- C. době vzniku;
- D. etiologii.

Dle **postižení zrakových funkcí** lze rozeznávat osoby, které se vyznačují:⁵

- snížením zrakové ostrosti;
- omezením zorného pole;
- poruchou barvocitu;
- poruchou akomodace (refrakčními vadami);
- poruchou zrakové adaptace;
- poruchami okohybných aktivit;
- poruchou hloubkového (trojrozměrného) vidění.

Dle **stupně zrakového postižení** lze hovořit o osobách, u nichž byla detekována slabozrakost, zbytky zraku, nebo nevidomost.⁶

Z **hlediska doby vzniku** zrakového postižení jsou rozpoznávány vrozené zrakové vady, nebo naopak získaná postižení.⁷

Měřítko **etiologie zrakového postižení** pak rozčleňuje zrakové vady orgánové (může se jednat například o vadu čočky, nebo sítnice oka) oproti vadám funkčním – k této druhé skupině lze řadit například tupozrakost nebo strabismus coby projevy poruchy binokulárního vidění.⁸

Slowík také věnuje ve své publikaci prostor klasifikaci dle *Světové zdravotnické organizace* (WHO), dle níž je možné osoby se zrakovým postižením do následujících tříd:⁹

---

⁵ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007, s. 61.

⁶ Tamtéž.

⁷ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007, s. 61.

⁸ Tamtéž.

⁹ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007, s. 62.

- osoby se střední slabozrakostí;
- osoby se silnou slabozrakostí;
- osoby s těžce slabým zrakem;
- osoby s praktickou nevidomostí;
- osoby s úplnou nevidomostí.

Světová zdravotnická organizace taktéž na základě medicínského náhledu na možné třídění zrakových vad vychází z úhlu pohledu konkrétní části narušeného zrakového analyzátoru, kdy v rámci MKN (*Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*), konkrétně její aktuálně platné desáté revize, je pak možné se setkat s následující oficiální klasifikací onemocnění zrakového ústrojí, jimiž může být pacient zasažen:¹⁰

- nemoci očního víčka, slzného ústrojí a očnice (H 00 – H 06);
- onemocnění spojivek (H 10 – H 13);
- nemoci skléry, rohovky, duhovky a řasnatého tělesa (H 15 – H 22);
- onemocnění čočky (H 25 – H 28);
- nemoci cévnatky a sítnice (H 30 – H 36);
- glaukom (H 40 – H 42);
- nemoci sklivce a očního bulbu (H 43 – H 45);
- nemoci zrakového nervu a zrakových drah (H 46 – H 48);
- poruchy očních svalů, binokulárního pohybu, akomodace a refrakce (H 49 – H 52);
- poruchy vidění a slepota (H 53 – H 54);
- jiné nemoci a oční adnex (H 55 – H 59).

V publikaci Hamadové, Květoňové – Švecové a Novákové je klasifikace zrakových vad nahlížena z hlediska jejich výskytu u dospělé či nedospělé populace osob.¹¹

V dětském věku je pak dle autorek možné klasifikovat následující poruchy zraku (zrakové vady):

¹⁰ In: FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 39 – 40.

¹¹ Srov. HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 26 – 31.

- **poruchy binokulárního vidění** – tyto mají ve skupině nedospělých osob zcela nejvyšší zastoupení ze všech možností; konkrétně je možné si pod danou kategorií představit šilhavost (strabismus) a tupozrakost (amblyopii);
- **refrakční vady** – mohou se vyskytovat samostatně, stejně jako mohou být součástí také jiných poruch zraku (očních chorob); konkrétními příklady vad z dané kategorie jsou pak krátkozrakost, dalekozrakost a astigmatismus; s těžkou krátkozrakostí se lze setkat pod označením myopia gravis;
- **retinopatie nedonošených** (zkráceně označována jako ROP) – jedná se o vedoucí příčinu slepoty v dětském věku; objevuje se zejména u předčasně narozených dětí, u nichž se hovoří jakožto o příčině o nedostatečné vaskularizaci sítnice jejich oka;
- **sítnicové degenerace** – vrozená onemocnění sítnice nezánnětlivého charakteru; z dané kategorie je nejznámějším zástupcem pigmentová degenerace sítnice; jako další příklad pak lze uvést juvenilní makulární degeneraci;
- **atrofie zrakového nervu** – dítě s danou poruchou má od narození výrazně sníženou ostrost zraku; vidění postiženého dítěte se v daném ohledu může pohybovat na škále od slabozrakosti až po nevidomost;
- **vrozený šedý zákal** – hovořeno je zejména o kongenitální kataraktě, tedy o zákalu čočky oka u dítěte;
- **vrozený zelený zákal** – zde se jedná zejména o kongenitální glaukom, který vzniká jako důsledek zvýšeného nitroočního tlaku;
- **anoftalmus a mikroftalmus** – anoftalmus je pojmenování vady, kdy zcela chybí oční bulbus, zatímco mikroftalmus se užívá jako pojmenování pro příliš malou velikost bulbu jako takového;
- **retinoblastom** – jedná se o nejzávažnější onemocnění oka dětských pacientů z řady onkologických onemocnění, kdy ze sítnice oka vyrůstá u postiženého jedince nádor;
- **albinismus** – projevuje se nedostatečnou mírou melaninu v oku (stejně jako i v jiných částech těla jedince), s ním souvisí snížení ostrosti zraku dítěte do pásma diagnostikované slabozrakosti;
- **kortikální postižení zraku** (v angličtině známé pod zkratkou CVI), které bývá též označováno pojmy jako mozková či korová slepota; jedná se o porušení jak zrakových drah, tak i samotného mozku; charakteristickým znakem dané vady je

zejména proměnlivé užívání zraku, k němuž může docházet v časovém rámci i například jen pouhých hodin.

Lze se setkat též s klasifikací zrakových vad, jež je postavena na základě hlediska speciální pedagogiky, tedy z hlediska vzdělávacích účelů – v tomto ohledu lze hovořit o následujících kategoriích:¹²

- slabozrakosti (slabozrakých osobách);
- zbytky zraku (osobách se zbytky zraku);
- nevidomosti (osobách nevidomých);
- poruchách binokulárního vidění (osobách s poruchami binokulárního vidění);
- zrakových postižených s kombinovaným postižením.

1.2 Vzdělávání žáku se zrakovým postižením

Jak se lze dočíst u Finkové, Ludíkové a Růžičkové, tak *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT ČR)*, se – na rozdíl od *Ministerstva zdravotnictví České republiky (MZ ČR)* a *Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR)* – veskrze věnuje pouze jedné vymezené skupině osob se zrakovým postižením (zrakovými vadami), kterou tvoří zpravidla děti a mladí lidé (žáci) ve věkovém rozmezí 3 – 18 let.¹³ Starší osoby jsou v hledáčku jeho zájmu v případě, že se jedná o jedince, kteří se rozhodli studovat na vysokých školách.¹⁴ K působení MŠMT ČR v oblasti péče o zrakově postižené osoby je možné se dočíst následující komentář uvádějící, že: „*Pomocí nařízení, metodických pokynů, vyhlášek a zákonů se MŠMT snaží o zajištění rovného přístupu ke vzdělávání, a to s ohledem na schopnosti, dovednosti, cíle a přání zrakově postiženého dítěte či jeho rodičů.*“¹⁵ O možnostech toho, jak lze podobného zrovnoprávnění dosáhnout, bude podrobněji hovořeno v dalších odstavcích kapitoly.

---

¹² JESENSKÝ, 1988; In: HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 36.

¹³ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 77.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 77.

1.2.1 První kroky ve vzdělání

Jako úplně první poznatek k edukaci (výchově a vzdělávání) dětí, u nichž se projeví určitá vada zrakové funkce je nutné poznamenat, že tato začíná zpravidla již po jejich narození – či minimálně ve velmi raném věku poté, co je dotyčnému jedinci podobná vada diagnostikována – a to v rámci rodinného systému, do něž se postižené dítě narodí.¹⁶

1.2.2. Předškolní vzdělávání dítěte

Stejně jako i u zcela zdravých dětí, také u jedince s postižením zraku (zrakovou vadou) je možné, aby se jeho rodiče ve věku jeho tří let rozhodli pro to, zda své dítě zařadí do systému předškolní edukace,¹⁷ která je v podmínkách České republiky nepovinným krokem až do dovršení věku posledního roku před zahájením povinné školní docházky v základním stupni vzdělávání (tedy zpravidla do věku pěti let dítěte).¹⁸

S ohledem na fakt, že rodiče mohou rozhodnout nikoli pouze o věku, v němž jejich dítě do mateřské školy začne pravidelně docházet, ale taktéž i o zařízení, do něž svého potomka zapíše, je možné již v předškolní fázi jeho života hovořit o tom, že u dětí se zrakovou vadou dochází ze strany rodičů k rozhodnutí o tom, v jaké ze dvou možných větví edukace bude o jeho potomka pečováno v budoucích letech.¹⁹

Výše zmiňovanými proudy vzdělávání, s nimiž je zřetelně postižený žák v Česku konfrontován jsou:²⁰

---

¹⁶ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 77.

¹⁷ Srov. FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 77.

¹⁸ Srov. např. MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Nejčastější dotazy k předškolnímu vzdělávání* [online]. 15. 8. 2017 [cit. 2018-05-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-k-predskolnimu-vzdelavani-aktualizace-k>.

¹⁹ Srov. FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 77.

²⁰ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 77.

A. „**tradiční vzdělávání**“ – tedy možnost edukace žáka v systému školství pro zrakově postižené (hovořeno je zde zejména o základní škole pro zrakově postižené jedince);

B. „**novátorské vzdělávání**“ – toto je zastoupeno možností absolvovat základní vzdělání v běžných školách, a to na základě integrace postiženého žáka.

O obou výše zmíněných možnostech bude v dalších částech textu podrobněji pojednáno.

1.2.3 Základní vzdělávání dítěte

V České republice probíhá vzdělávání žáků s postižením zrakové funkce na základním stupni školského vzdělávacího systému ve třech typech edukačních zařízení, kterými jsou:²¹

- základní školy pro tělesně postižené jedince;
- základní školy zřizované při zdravotnických zařízeních;
- běžné základní školy (popřípadě víceletá gymnázia), do jejichž tříd jsou žáci s poruchami zraku integrováni.

Výše uváděné možnosti jsou ve svém prvním a druhém bodu zástupci klasického proudu vzdělávání osob se zrakovým postižením tak, jak o něm bylo hovořeno v podkapitole 1.2.2. dokumentu; poslední odrážka pak představuje ilustraci novátorského, integračního, přístupu, jež je v současné době v podmínkách České republiky taktéž rozvíjen.

Integrace žáka do systému běžných základních škol může probíhat ve dvou různých podobách, a to na základě:²²

- individuální integrace;
- skupinové integrace.

---

²¹ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 81.

²² Srov. např. FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 78.

Individuální integrace je v oblasti vzdělávacího systému a přístupů k edukaci v České republice mnohem častějším krokem (mimo jiné pro ni existují lepší předpoklady), skupinová integrace pak znamená nutnost vytvářet speciální vzdělávací třídy pro postižené žáky v rámci běžně fungujících institucí základních škol.²³

1.2.4. Integrace a individuace jako základ vzdělávání zrakově postižených žáků

Pokud ke zrakovému postižení dítěte (dopívajícího) není navíc přidruženo též postižení mentální, jsou žáci vedeni (stejně jako jejich zdraví vrstevníci) na základě kurikulárních dokumentů základního vzdělávání s tím rozdílem, že je jim nabídnuta možnost využití takzvaného individuálního vzdělávacího plánu²⁴ (v odborných zdrojích se lze setkat se zkratkou IVP²⁵).

Individuální vzdělávací plán je zrakově postiženým žákům sestavován z toho důvodu, že na základě svého postižení jsou tito vnímáni coby **žáci se specifickými vzdělávacími potřebami**.²⁶ Zrakově postižený žák spadá dle platné české legislativy do kategorie zdravotně postižených osob.²⁷ Konkrétně se k danému zařazení lze dočíst následující: „... *žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu (...) dítěte...*“²⁸

Individuální vzdělávací plán je detailní dokument sestavený týmem odborníků, a to za účelem poskytnutí žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami podpory ve

²³ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 78.

²⁴ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 81.

²⁵ Srov. např. KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 69.

²⁶ Srov. Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). § 18 [online]. 1. 1. 2005 [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

²⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). § 16(9) [online]. 1. 1. 2005 [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

²⁸ Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). § 16(1) [online]. 1. 1. 2005 [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

vzdělávání, která mu pomůže nejlépe prospívat a naplňovat vzdělávací cíle, zvládat nároky edukačních procesů.²⁹

1.2.5 Další pomoc se vzděláním zrakově postiženého žáka

V případě potřeby je možné, aby rodiče žáka požádali o pomoc se vzděláváním svého potomka u školského poradenského zařízení označovaného jako speciálně pedagogické centrum (užívána je též zkratka SPC³⁰). Toto je zřizováno za účelem podpory klientů: „*od tří do devatenácti let, a to jak klientů v předškolním věku v péči rodičů, tak na podporu klientů integrovaných so škol a školských zařízení, a klientů s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením, kteří nemohou docházet do školy.*“³¹

Kromě jiných typů postižení jsou zařízení SPC orientována právě na pomoc dětem (žákům) se zrakovým postižením.³²

Jako zcela zásadní poznatek ke vzdělávání osob se zrakovým postižením v České republice je možné uvést následující komentář týkající se kategorie žáků, jež vyžadují zavádění speciálních opatření ve vzdělávacích procesech, jež jsou vůči nim vedeny: „*Školský zákon explicitně vymezuje podmínky, za kterých je vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami uskutečňováno, přičemž preferovaným konceptem je vzdělávání společné na principech inkluze.*“³³

Z uváděného komentáře vyplývá, že na území České republiky je jasně preferováno zařazování jedinců s postižením – právě i zrakovým – do kolektivu tříd školních zařízení, které jsou jinak tvořeny převážně zdravými žáky, nikoli vyčleňování znevýhodněných jedinců a jejich případné umístování do specifických institucí, které by se zaměřovaly na edukaci takto specificky vymezené skupiny osob. Hovořit tak lze o **integrativních snahách a tendencích** ve vzdělávání zrakově postižených osob, kdy jsou do běžné pedagogické praxe v interakci s těmito jedinci implementována

---

²⁹ HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání: teorie a praxe*. Praha: Grada, 2010, s. 12.

³⁰ Srov. např. KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 19.

³¹ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, s. 19.

³² Tamtéž.

³³ ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 68.

takzvaná **podpůrná opatření**, a to na celkem pěti různých možných stupních jejich implementace.³⁴

Pokud výše popsaná integrace není možnost, lze dle zákona pro žáky se zrakovým postižením zřizovat taktéž samostatné vzdělávací jednotky, a to v následujících úrovních:³⁵

- v podobě studijních skupin;
- v podobě samostatně vyčleněných školních tříd;
- v podobě zřízení speciální vzdělávací instituce (školy).

Výše uváděné možnosti zařazení připadají v situaci vzdělávání jednotlivých žáků v úvahu pouze v případě: „*shledá-li školské poradenské zařízení, že vzhledem k povaze jeho speciálních vzdělávacích potřeb a výsledkům dosavadního poskytování podpůrných opatření by samostatná podpůrná opatření ve stupni jedna až pět nedostačovala k naplňování jeho vzdělávacích možností a k uplatnění jeho práva na vzdělávání.*“³⁶

Vzdělávání žáků s postižením zraku může tedy probíhat v zařízení speciálních škol, jež jsou v tomto konkrétním případě označovány jako **školy pro zrakově postižené** – v dané oblasti je možné rozlišovat tři stupně vzdělávání v takto charakterizovaných vzdělávacích institucích, kdy žák může svou edukaci absolvovat:³⁷

- v mateřské škole pro zrakově postižené;
- na základní škole pro zrakově postižené;
- na střední škole pro zrakově postižené.

Kromě povinného vzdělávání dítěte v systému předškolního a základního vzdělávání, v jejichž rámci je samozřejmé, že český systém vzdělávání pro žáky musí zabezpečit

---

³⁴ Srov. ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 68.

³⁵ ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 68 – 69.

³⁶ ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 69.

³⁷ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 87.

určitou možnost získání uváděného stupně vzdělání, je možné se v českých podmínkách setkávat také s celou řadou středoškolských institucí, které nabízejí studium řady oborů právě pro studenty se zrakovým postižením – ilustrativně se jedná kupříkladu o následující vzdělávací zařízení:

- Gymnázium pro zrakově postižení v Praze;
- Obchodní akademii a obchodní školu pro zrakově postižené v Praze;
- Obchodní akademie v Opavě;
- Střední odborné učiliště Aloise Klára pro zrakově postižené v Praze;
- Střední škola pro zrakově postižené v Brně;
- Konzervatoř a ladičská škola Jana Deyla pro zrakově postižené v Praze;
- a některé další.

1.2.6 Cíl vzdělávání zrakově postižených žáků

Cílem vzdělávání – ať již v jakémkoli typu vzdělávací instituce či jeho uspořádání – je (stejně jako u zcela zdravých žáků): „*příprava na život – komplexní rozvoj kompetencí v oblasti personální, sociální, odborné i občanské s přípravou na výkon budoucího povolání.*“³⁸ I z takto vyloženého cíle edukace osob s postižením zraku tak lze jasně vyvodit závěr, že se zde zrcadlí myšlenky integrace (inkluze), a to zejména s ohledem na budoucí dospělý život jedinců, jejich profesní uplatnění a možnost samostatného fungování.

1.2.7 Speciální pedagogika ve vztahu k edukace zrakově postižených žáků

Vzděláváním osob se zrakovým postižením se coby specifickou oblastí svého profesního zájmu zabývají (kromě již zmiňovaných pedagogů běžně fungujících na školách) odborníci z oboru speciální pedagogiky.

Jako speciální podobor speciální pedagogiky, jehož absolventi zaměřují své profesní znalosti a zkušenosti na výchovu, vzdělávání a rozvoj jedinců, kteří jsou postiženi

---

³⁸ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 104.

zrakovou vadou, je vyčleňována **oftalmopedie** (v České republice někdy taktéž označována jako tyflopédie).³⁹

Oftalmopedie využívá poznatků jak pedagogického, tak také psychologického, oftalmologického, neurologického a sociologického či dokonce obecně pediatrického charakteru k tomu, aby v interakci s klienty byli schopni tyto podporovat v jejich co možná největším zapojení do většinové společnosti.⁴⁰

Oftalmopedie coby podobor sociální pedagogiky pak těsně souvisí taktéž s kompenzačními a rehabilitačními principy práce a procesy, jimiž je na zrakově postižené jedince působeno.

K výše uváděnému konstatování je možné doložit kupříkladu následující komentář uvádějící, že: „Úspěšný proces zařazení jedince se zrakovým postižením musí být bezpodmínečně podpořen maximálním využitím reedukačních, kompenzačních a rehabilitačních speciálně pedagogických metod.“⁴¹

Hamadová a její kolegyně pak ve své publikaci taktéž uvádějí poznatek, že s ohledem na současný skutečně překotný vývoj v oblasti inovací reedukačních a kompenzačních pomůcek určených pro zrakově postižené, je výrazně podněcována spolupráce oftalmopedů přímo s odborníky z oblastí, jakými jsou:⁴²

- optika;
- akustika;
- kybernetika;
- elektronika.

O konkrétní podobě možných kompenzačních a rehabilitačních pomůcek pro jedince trpící některou z poruch zraku a jejich užití bude podrobněji pojednáno v následující, druhé, hlavní kapitole textu.

---

³⁹ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 9.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 9.

⁴² Tamtéž.

2. Kompenzační a rehabilitační pomůcky

Kompenzační pomůcky (společně s některými speciálními postupy zacházení a chování) slouží (těžce) zrakově postiženým osobám k tomu, aby tyto mohly vykonávat potřebné – zejména každodenně potřebné – činnosti bez asistence jiných fyzicky přítomných osob.⁴³ Na základě uváděné informace je tak možné nejrůznější kompenzační pomůcky pro zrakově postižené osoby považovat za prostředky umožňující vyšší nezávislost takto zasažených jedinců v jejich běžném fungování. Zjednodušeně lze říci, že se jedná o výsledek snah mnohých subjektů, zejména pak odborníků na zrakové poruchy společně s těmi, jež jsou obeznámeni s oblastí vývoje technologií, o umožnění samostatnosti zdravotně postiženého jedince, ať již se jedná o nedospělce či plně dospělou osobou.

Speciální pomůcky hrají dle Hamadové, Květoňové – Švecové s Novákovou v životě osob s postiženým zrakem zcela zásadní roli.⁴⁴ O nejrůznějších možnostech kompenzace očních vad a postižení bude podrobněji hovořeno v jednotlivých podkapitolách druhého hlavního oddílu dokumentu.

Komplexní informace (společně s případnými konzultacemi týkajícími se pomůcek pro osoby s postižením zraku) lze dle Finkové, Ludíkové a Růžičkové získat u organizace označované jako *Tyflokabinet*, které je metodickým centrem tyflotechnických pomůcek.⁴⁵ *Tyflokabinet* poskytuje zájemcům a spolupracujícím subjektům následující služby:⁴⁶

- informace o možnosti získání potřebných tyflotechnických pomůcek;
- informace o technických parametrech jednotlivých pomůcek;
- informace o cenách pomůcek;
- informace o obsluze konkrétních pomůcek;
- podávání podnětů pro zlepšování pomůcek užívaných osobami se zrakovou vadou;

---

⁴³ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 6.

⁴⁴ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 118.

⁴⁵ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 91.

⁴⁶ Tamtéž.

- inicializaci konstrukce zcela nových tyflotechnických pomůcek;
- demonstraci a posuzování vhodnosti náročnosti různých elektronických pomůcek;
- školení v oblasti obsluhy náročnějších elektronických pomůcek;
- podávání podnětů souvisejících s úpravami (tvorbou) legislativních předpisů týkajících se poskytování příspěvků na pomůcky pro osoby se zrakovým postižením.

Tyflokabinet jako takový je jedním z oddělení SONS (*Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých České republiky*⁴⁷) a k vlastní prezentaci daného oddělení případným zájemcům je možné se na jeho webových stránkách dočíst, že poskytuje zejména služby, které souvisejí: „s využíváním elektronických kompenzačních pomůcek na bázi ICT těžce zrakově postiženými uživateli.“⁴⁸ Ve vztahu ke kompenzačním pomůckám tak lze říci, že *Tyflokabinet* je místem, na něž je možné se obrátit v případě, že postižený člověk či jeho blízcí potřebují poradit s kompenzačními pomůckami, které jsou již na vysoce rozvinuté úrovni odpovídající moderním trendům v oblasti zejména elektronických komunikačních technologií a jejich využití pro zjednodušení každodenního fungování zrakově znevýhodněných jedinců.

Jako další důležitou organizaci, jež se v České republice angažuje na poli kompenzace a rehabilitace osob se zrakovými vadami, je pak nutné jmenovat taktéž *Tyflocentrum* – tento zajišťuje svým klientům **rehabilitaci II. stupně**, která sestává z rozšíření základní nabídky služeb zajišťovaných pobočkami *Tyfloservisů* v konkrétních regionech.⁴⁹ Mezi významné počiny *Tyflocentra* patří například digitalizace nejrůznějších textů, nabídka volnočasových aktivit, nebo pořádání kurzů práce na počítači pro osoby se zrakovým postižením apod.⁵⁰

Rehabilitace je ze strany *Tyflocentra* zejména sociálního rázu, k jejíž aplikaci jsou využívány zejména počítače se speciálními programy – tyto v případě jejich užití

⁴⁷ SONS: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR. *O nás* [online]. 2018 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/>

⁴⁸ SONS: *Tyflokabinet* Praha. *Vítejte na stránkách Tyflokabinetu* [online]. 2018 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://www.tyflokabinet.cz/>

⁴⁹ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s 91.

⁵⁰ Tamtéž.

slabozrakými osobami jsou vybaveny zvětšovací digitální lupou (hovořeno je zde o zvětšovacím software), v případě nevidomých uživatelů pak mají ve své výbavě digitální čtecí přístroj pro nevidomé, který je vybaven hlasovým výstupem (jedná se o takzvaný odečítací software).⁵¹

Matysková ve své publikaci kromě základní charakteristiky a již dříve uváděného důvodu snah o výrobu a zajištění kompenzačních zrakových pomůcek uvádí taktéž jejich konkrétní uplatnění, a to skrze optiku těch sfér postiženého jedince, v nichž se tento nejčastěji potýká s komplikacemi (bariérami) – jedná se konkrétně o následující oblasti fungování:⁵²

- **snahu o orientaci v prostoru** (obecně lze hovořit o schopnosti samostatného pohybu doma i venku – kupříkladu ve snaze o využívání MHD, nebo třeba při tendenci zorientování se ve zcela neznámém, novém, prostředí);
- **sebeobsluhu** (sem spadají kromě potřebných hygienických úkonů taktéž například péče o domácnost – vaření, úklid apod. – a samozřejmě i případné péče o děti);
- **práce s informacemi** (jedná se například o činnosti, jakými jsou čtení, psaní a dnes již také práci s internetem a jeho možnostmi – obecně by bylo lze hovořit o procesech vzdělávání).

Užité pomůcky umožňující osobě s poruchou zraku její fungování by pak měly vždy být voleny nejen s ohledem na to, do jaké sféry snah jedince spadá plánovaná či již provozovaná činnost (viz výše), ale zejména s ohledem na to, s jakým zrakovým postižením se musí konkrétní jedinec potýkat – tedy zdali se například jedná o osobu nevidomou, či zda daný jedinec má možnost užívat alespoň zbytky zrakové funkce.⁵³ Kompenzační pomůcky jsou pojmenovávány souhrnným označením **tyflo technika** a jako takové jsou užívány za účelem snah o integraci osob s vadami zraku v rámci jejich vzdělávání, přípravy na budoucí povolání (jeho výkon), sociálního a kulturního

---

⁵¹ TC: Tyflo centrum Plzeň o.p.s. *Sociální rehabilitace* [online]. 2011 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://www.tc-plzen.cz/socialni-rehabilitace.htm>.

⁵² MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 6.

⁵³ Tamtéž.

života, stejně jako života v soukromé sféře.⁵⁴ Kompenzačními pomůckami mohou být jak (pří)stroje a pomůcky sloužící specificky zrakově postiženým, tak v širším kontextu i zařízení, která ve svém životě užívají také osoby bez narušení zrakové funkce.⁵⁵

Kategorizaci kompenzačních pomůcek pro osoby s porušeným zrakem lze provádět na základě celé řady třídících hledisek (faktorů),⁵⁶ z nichž některé již byly v úvodu do druhé kapitoly předkládaného textu výše zmíněny. Pro účely předkládaného dokumentu bylo zvoleno hledisko jejich uplatnění v určitých oblastech fungování zrakově postižených, kdy hlavními sférami byly (na základě volby samotného autora textu) zvoleny oblasti, jako jsou prostorová orientace, práce s informacemi a volný čas a zábava. Zejména o těchto bude hovořeno v podkapitolách 2.1. – 2.3. dokumentu.

2.1. Pomůcky pro prostorovou orientaci

Jedná se o zařízení, která jsou uváděna pod zkratkou PPOSP (pomůcky pro prostorovou orientaci a samostatný pohyb).⁵⁷ Do kategorie prostorově orientačních pomůcek určených pro snadnění pohybu osob se zrakovým postižením spadají typicky například bílé (slepecké) hole – tyto mohou být typu orientačního, signalizačního a opěrného.⁵⁸

Dle Matyskové je možné do této kategorie řadit následující kompenzační pomůcky (s výjimkou již zmiňované bílé kole, která tvoří základ pro možnost samostatného pohybu nevidomých jedinců a osob se zhoršeným zrakem), jež využívají osoby se zhoršenou zrakovou funkcí:

---

⁵⁴ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 129.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Srov. FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 129 – 130.

⁵⁷ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 8.

⁵⁸ KEBLOVÁ, 1999; In: HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 116.

- **vodící pes** – jeho nevýhodou může být pro zrakově postiženou osobu nutnost péče o zvíře, která v případě využívání pouhých technologických zařízení povětšinou odpadá;
- **dálkový ovladač VPN** – jedná se o elektronickou orientační pomůcky pro nevidomé, které je využívána v případech cestování osoby po větších městech; bývá označován také jako „vysílač pro nevidomé“; funguje na principu aktivace zvukových/hlasových orientačních majáků, jež jsou rozmisťovány na veřejných budovách, v dopravních prostředcích (i metru), ale také na semaforech či železničních přejezdech.

Na hranici volnočasových a orientačních pomůcek je možné zasadit optické dalekohledové systémy monokulárního či binokulárního charakteru, s jejichž pomocí lze usnadňovat špatně vidícímu člověku pohledy do větších vzdáleností.⁵⁹

2.2 Pomůcky pro práci s informacemi

Nakládat s informacemi a komunikovat mohou jedinci s oslabeným či zcela nefunkčním zrakem zpravidla za pomoci užití nejrůznějších speciálně upravených psaných nebo čtecích strojů.⁶⁰ Ačkoli samotný proces vzdělávání (se) je samozřejmě taktéž založen z velké části na práci s informacemi, někteří autoři pomůcky pro vzdělávání zrakově postižených řadí do samostatné skupiny.⁶¹

Komunikaci se světem pak osobám s porušeným zrakem usnadňují (umožňují) taktéž zařízení ozvučených mobilních telefonů.⁶²

⁵⁹ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 121.

⁶⁰ KEBLOVÁ, 1999; In: HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 116.

⁶¹ Srov. KEBLOVÁ, 1999; In: HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 116.

⁶² KEBLOVÁ, 1999; In: HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 116.

Matysková pomůcky pro práci s informacemi dále třídí do pěti podkategorií, a to na pomocníky optické, elektronické, digitální čtecí zařízení, elektronické zápisníky a pomůcky pro psaní Braillova písma.⁶³

Optické pomůcky zahrnují nástroje, jakými jsou **lupy, dalekohledy** (Keplerův a Galileiho systém), hyperokuláry – některé z nich jsou určeny pro práci zblízka, jako například ruční práce či čtení, jiné jsou užívány pro potřeby vidění d o dálky (například ve snaze o přečtení jména ulice, čísla tramvaje, nebo sledování televizního vysílání apod.).⁶⁴ O těchto pomůckách pak bude pojednáno více v oddílu věnovaném kompenzačním pomůckám nacházejícím se na rozhraní oblasti práce s informacemi a oblasti zábavy ve volném čase.

Elektronické pomůcky zahrnují zejména takzvané **kamerové lupy** různého provedení a ceny; pokud mají tyto navíc pohyblivé rameno, je možné, aby je užívali například žáci ve školách za účelem čtení textu uváděného v dálce na tabulích apod.; taktu užívané lupy jsou vyvedeny v černobílé, dvoubarevné či plnobarevné variantě a je možné je získat jak v přenosném, tak stolním provedení.⁶⁵

Digitální čtecí zařízení v podobě **počítače** s hardwarovým vybavením myší, klávesnicí a reproduktory je založeno na **připojení skenerem/brailloským řádkem** (popřípadě i displejem či zobrazovačem/hmatovým výstupem); kromě hardware je pak taktéž součástí standardní software doplněný o **specializované programy** určené pro zrakově postižené – tyto slouží k obsluze počítače i čtení textu.⁶⁶

Elektronické zápisníky mohou být dvojího typu, kdy: a) se může jednat o **specializovaná zařízení** zkonstruovaná specificky dle potřeb zrakově postižených (zde je povětšinou hlasový či hmatový výstup bez obrazovky – jedná se tedy o menší, lehčí a přenosnější zařízení), b) jsou zastoupeny **notebooky** doplněné

---

⁶³ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 10 – 14.

⁶⁴ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 10.

⁶⁵ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 11.

⁶⁶ Tamtéž.

o specializovaný software (zde je výhodou možné propojení postižených s okolním světem, které nelze zajišťovat za pomoci zařízení uváděného v možnosti a).⁶⁷

U elektronických zápisníků se tak lze zmínit o tom, že v rámci této konkrétní kompenzační pomůcky se jedná o zástupce, který může být z řad pomůcek užívaných většinou – zrakově neznevýhodněnou – populací.

Pomůckami pro psaní Braillova písma mohou být například **Pichtův psací stroj** v mechanické/elektronické podobě (jedná se o kancelářský psací stroj, který je k dostání ve variantě pravoruční, levoruční či obouruční – pokud je dna ruka zůstává volná, lze jí zároveň „číst“ v textu v Braillově písmu), **pražská tabulka** (jednoduchá, určené spíše pro psaní textů kratšího formátu – nejrůznějších kontaktů, nákupního seznamu apod. – jelikož je přenosná a může fungovat jako alternativa k poznámkovému bloku a tužce běžného zdravého člověka), nebo **tiskárna reliéfních znaků** (externí zařízení počítače, která umožňuje tisk textu v Braillově písmu (bohužel tiskárna je rozměrnou, hlučnou a cenově náročnou pomůckou).⁶⁸

2.3 Pomůcky pro volný čas a zábavu

Do této kategorie pomůcek pro zrakově postižené patří dle Keblové nejrůznější hry, hračky, sportovní potřeby, nebo pomůcky ke sportování (příkladově lze zmínit třeba tandem apod.).⁶⁹

Matysková uvádí, že tato kategorie pomůcek se stává především z drobných her či hraček určených pro dětskou populaci; dále pak sem spadají také pomůcky, které již nejsou typicky zaměřené pouze na děti, k nimž patří:⁷⁰

- deskové stolní hry;
- hmatové knihy;
- sportovní pomůcky.

---

⁶⁷ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 13.

⁶⁸ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 13 – 14.

⁶⁹ KEBLOVÁ, 1999; In: HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 116.

⁷⁰ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 15.

Pomůcky typu zvukových či hmatově založených her bývají zpravidla vyhotoveny ve výrazných barvách nebo značně kontrastním provedení, jejich vizuální prvky pak bývají zvětšené; v rámci jejich využívání dochází u dotyčné osoby nikoli pouze k naplnění jejího volného času, ale skrze herní prvky je možné taktéž rozvíjet další (kompenzační) smysly, kterými jsou u zrakově znevýhodněných osob zejména sluch a hmat.⁷¹

Konkrétně se na českém trhu lze setkat s následujícími pomůckami pro herní (zábavní) a volnočasovou činnost, které jsou uzpůsobeny pro užití zrakově postižené populaci:⁷²

- z deskových her se jedná zejména o *Člověče, nezlob se*; šachy; mlýn;
- upravené karty pro možnost praktikování společenských karetních her (nikoli pouze deskových);
- hlavolamy (skládačka Netopýr, bludiště aj.);
- zvukové pexeso;
- ozvučené kostky;
- ozvučené balónky, balony, míče;
- hmatové knihy (ZOO, Ovoce a zelenina; trojrozměrné knihy, leporela, textilní knihy, ...).

V případě sportovního vyžití je pak pro zrakově postiženého člověka zpravidla nutné mít s sebou doprovodnou osobu – takzvaného **traséra** (pilota) – který ve dvojici funguje jako zkušený vidomý průvodce.⁷³

Ve dvojici je pro zrakově postižené taktéž možné v rámci sportovního vyžití jezdit na kole – tandemem – kdy na předním sedadle sedí (řídí) osoba bez poškození zraku a na zadním pak zrakově znevýhodněný jedinec; obě osoby na dvoukole musejí vyvíjet aktivitu v podobě šlapání do pedálů.⁷⁴ **Tandemové kolo** je tak jednou ze skutečně

---

⁷¹ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 15.

⁷² MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 15 – 16.

⁷³ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 16.

⁷⁴ Tamtéž.

skvělým kompenzačních pomůcek pro zrakově postižené osoby, které mají možnost fungování ve dvojici se zdravou, zrakově neznevýhodněnou, osobou.

Jak již bylo zmíněno v úvodu do kapitoly věnované kompenzačním pomůckám, právě tandem je opět jednou z možností, kterou v běžném životě mohou využívat také zcela zdraví jedinci bez poškození zraku – lze se tedy setkávat s párovou jízdou na dvoukole, v níž jsou zainteresováni dva plně vidomí jedinci.

Na hranici pomůcek pro práci s informacemi a těmi, které zrakově postižení užívají coby pomocníky pro vykonávané volnočasové činnosti, se nacházejí například lupy, kterých existuje celá řada co do rozdílnosti jejich typologie. Konkrétně se může jednat o lupy:⁷⁵

- ruční – tyto fungují na principu „posouvání“ po textu; mohou být vybaveny zároveň i osvětlením;
- stojánkové – díky své vzdálenosti od pracovní plochy je možné je využívat nikoli pouze k četbě, ale taktéž pro potřeby psaní textu;
- hyperokuláry – jedná se o označení pro lupy, které se zasazují přímo do brýlových obrub a jejich účelem je u jejich nositele zlepšovat centrální zrakovou ostrost;
- zvětšovací televizní lupy – jedná se o zařízení sestávající z televizní obrazovky (monitoru), stojanu s kamerou a také čtecího pultu; mohou se vyskytovat v přenosné i stolní variantě – u přenosných pak jsou rozlišovány typy s vedením kamery a s kamerou napevno ukotvenou.

Kromě již výše uváděných jsou slabozrakým osobám též nabízeny pomůcky označované jako zvětšovače a odečítače obrazovky – tyto jsou připojeny k počítači se čtecím zařízením v podobě skeneru či lupy, k němuž je přidružen speciální zvětšovací program (Zoom Text Extra, Bizon apod.); díky nim mají osoby se slabým zrakem možnost přístupu na příklad k internetu, ale i jiným možnostem výpočetních technologií zastoupených v počítačovém médiu.⁷⁶

---

⁷⁵ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 120 – 121.

⁷⁶ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 135.

K podkapitolám 2.1 – 2.3 dokumentu je možné poznamenat, že kromě tří oblastí běžného života osob se zrakovým postižením je možné na základě běžné zkušenosti i odborné literatury připojit ještě čtvrtou kategorií kompenzačních a rehabilitačních pomůcek, jež osobám se zdravotním postižením usnadňují život. Tuto kategorii zastupují nejrůznější **pomůcky do domácnosti**.⁷⁷

K pomůckám určeným pro zvládnutí vedení a chodu domácnosti lze řadit kupříkladu následující:⁷⁸

- slepecký psaní stroj pro psaní Braillova písma (společně s braillovými papíry);
- podpisové papíry pro úřední dokumenty;
- indikátor barev;
- indikátor hladiny;
- nůžky pro nevidomé;
- oddělovač žloutků;
- navlékač nití;
- teploměr s hlasovým výstupem;
- dávkovač(e) tekutin a odměrky na potraviny;
- kalkulačtor s hlasovým výstupem či zvětšeným zobrazením;
- popisné štítky na dózy v různých velikostech;
- váha s hlasovým výstupem;
- okluzor;
- čtecí okénko či podkladový řádek.

U Bendla se lze dočíst, že: „*Pro běžné vedení domácnosti a každodenní použití používají nevidomí a slabozrací například speciální hodinky s hmatovým ciferníkem, teploměr, kuchyňskou váhu ...*“⁷⁹

---

⁷⁷ Srov. MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 6.

⁷⁸ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 132 a 136 – 137.

⁷⁹ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015, s. 201.

Jako další způsob představení kompenzačních a rehabilitačních pomůcek pro zrakově postižené je pak možné se v odborných zdrojích setkávat nikoli s jejich *kategorizací* na základě činností a jednotlivých oblastí fungování člověka, jež je využívá, ale *na základě jejich technologické podstaty*.

V tomto směru lze rozlišovat následující základní kategorie kompenzačních pomůcek určených k užití osobám s postižením zraku:⁸⁰

- **pomůcky optické** – jedná se zejména o lupy (binokulární, příložné) – tyto využívají zejména osoby slabozraké, nikoli nevidomé;
- **pomůcky optoelektrické** – může se jednat o kamerové či zvětšovací (televizní) lupy, výpočetní technologie s využitím speciálního hardwaru (například elektronické zápisníky, specificky upravené tiskárny, nebo také počítače s braillovým řádkem apod.), popřípadě softwaru (například nejrůznější hlasové výstupy, nebo také programy pro zpracování tištěného textu aj.).

Z hlediska vývoje kompenzačních pomůcek pro osoby s postižením zraku je pak samozřejmě možné optoelektrické pomůcky považovat za modernější, technologicky vyspělejší možnosti zvládnání komplikací v běžném životě, s nimiž se postižení díky svému zdravotnímu handicapu setkávají.

Kromě pomůcek založených zcela či alespoň z části na optickém aparátu je pak možné se v odborných zdrojích setkávat také se zmínkou o existenci a využívání pomůcek, které jsou svou povahou zcela neoptickými. K **neoptickým pomůckám** patří například ozvučné hodinky, rozlišovače barev, lékovky značená Braillovým písmem a mnohé další.⁸¹

3. Legislativa

Ve třetím oddílu textu bude věnován prostor dalšímu praktickému aspektu souvisejícímu s problematikou zrakově postiženého žáka, a to zejména z hlediska, které by bylo lze označit jako „procesní“.

Se zdravotním postižením souvisí nejen celá řada znevýhodnění jedince, ale taktéž určité zvýšené nároky na péči o něj a zajištění možnosti jeho fungování v běžné

---

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 120.

společnosti zdravých spolužáků, spoluobčanů apod. Za tímto účelem je vhodné, aby rodina, v níž zrakově postižené dítě vyrůstá, měla možnost čerpat finanční podporu, kterou je jí stá schopen a ochoten v podobných případech nabídnout.

Ve dvou podkapitolách třetího oddílu dokumentu tak bude přiblížena nikoli pouze tematika legislativního zakotvení vzdělávacích potřeb a nároků, které dítě v systému edukace českého školského systému má, ale taktéž zde bude podrobněji hovořeno o legislativním zakotvení postupu žádosti o příspěvek na rehabilitační a kompenzační pomůcky, o něž mohou rodiče dítěte zažádat.

3.1 Postup při žádání o příspěvek

Obecně je možné k financování pomůcek potřebných pro osoby se zrakovým postižením uvést následující úvodní komentář: „*V České republice je do jisté míry legislativně zakotvena možnost získání nenárokového příspěvku na opatření rehabilitačních a kompenzačních pomůcek (resp. prostředků zdravotnické techniky), a také na zaškolení v práci s těmito pomůckami.*“⁸²

Dvěma základními způsoby financování pomůcek pro osoby se zrakovými vadami jsou tak: a) hrazení z prostředků veřejného zdravotního pojištění, nebo b) forma jednorázových nenárokových příspěvků – tyto poskytují obecní úřady s rozšířenou působností/úřady městských částí v místě bydliště konkrétního jedince.⁸³

Kromě dvou výše uváděných možností pak lze získat příspěvek takzvaně „z jiných zdrojů“, čímž je myšlena zejména možnosti zisku zbytku potřebných finančních zdrojů, které potřebné osobě nebyly přiznány (není vždy samozřejmostí, že by byly pomůcky hrazeny z těchto zdrojů do jejich celkové částky), nebo taktéž nutnost uhradit například optickou pomůcku, na níž je přispíváno státem v určitých časových intervalech, ovšem k jejímu opotřebení dochází rychleji či náhle – v takovém případě je možné, aby se postižený jedinec obrátil na některou z organizací/nadací, které mu mohou dopomoci k zisku potřebné částky, a to formou daru nebo grantu.⁸⁴ V České republice se tak lze obrátit například na *Nadaci*

---

⁸² MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 17.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 21

*Leontýnka, Nadaci profesora Vejdovského, nebo třeba Nadační fond Českého rozhlasu.*⁸⁵

3.1.1. Legislativa platná do roku 2011

Hlavním prováděcím předpisem pro financování kompenzačních a rehabilitačních pomůcek pro zrakově postižené byla *Vyhláška č. 182/1991 Sb., Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení* – její platnost k 1. 1. 2012 však zaniká.⁸⁶

Jak se lze dočíst v odborné literatuře, například bílá prostorově orientační hůl a některá další příslušenství pro zrakově postižené osoby spadaly před rokem 2011 do kategorie pomůcek hrazených z veřejného zdravotního pojištění, a to jako takzvané „prostředky zdravotní techniky“.⁸⁷

V případě snahy o zisk vodícího psa či zařízení VPN (vysílačky pro nevidomé) bylo nutné si (pokud dotyčná osoba neměla zájem platit celé pořizovací náklady sama z vlastního rozpočtu) zažádat o finanční příspěvek, a to na základě platné vyhlášky – konkrétně se jedná o vyhlášku č. 182/1991 Sb. (§33) – žadatel měl v takovém případě možnost získat příspěvek dokonce až do výše 100% pořizovacích nákladů kompenzační pomůcky.⁸⁸

U Matyskové se lze taktéž dočíst, že o příspěvek na pomůcky pro zajištění běžného chodu domácnosti osob s poškozením zraku (mezi něž patří jmenovitě mluvicí váha, indikátory barev a světla, hmatové či mluvicí budíky a hodinky, mluvicí teploměr, či zvukový/hmatový hlásič vodní hladiny a některé další) bylo lze na základě vyhlášky 182/1991 Sb. zažádat jednorázově, kdy k možnosti zakoupení těchto pomůcek za přispění státu je nutné podotknout, že zatímco u indikátorů světla

---

⁸⁵ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 21 – 22.

⁸⁶ *Vyhláška č. 182/1991 Sb., Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení* [online]. 27. 5. 1991 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-182>.

⁸⁷ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 9.

⁸⁸ Tamtéž.

a zvukového hlásiče hladiny vody je zapotřebí doporučení očního lékaře, v případě mluvicího teploměru je pak vyžadován státním aparátem předpis praktického lékaře.⁸⁹

V případě snah o zakoupení pomůcek souvisejících s aktivitami a činnostmi provozovanými ve volném čase („pro zábavu“), zde je nutné poznamenat, že tyto nebyly – ani zčásti – hrazeny pro zrakově postižené z prostředků veřejného zdravotního pojištění a dle vyhlášky 182/1991 Sb. na ně tak nebylo možné získat příspěvek.⁹⁰ Výjimku z tohoto pravidla činilo pouze dvoukolo, takzvaný tandem.⁹¹

U Tandemu bylo možné zažádat si na základě výše uváděné vyhlášky o příspěvek, který může dosahovat až 50 % jeho pořizovací ceny.⁹²

Pomůcky, jež Matysková v kapitole 2.2. nazvané „*Pomůcky pro práci s informacemi*“ zmiňuje v rámci svého pětivrstvého modelu kompenzačních zařízení pro danou oblast fungování osob se zrakovými vadami, bylo možné pro postižené si nechat (alespoň částečně) hradit na základě jednorázových příspěvků určených pro opatření zvláštních rehabilitačních a kompenzačních pomůcek, a to na základě §33 již zmiňované vyhlášky 182/1991 Sb.⁹³

3.1.2. Změna legislativy v novém tisíciletí

V současnosti se v odborných zdrojích lze dočíst následující poznatek týkající se aktuálně platné legislativy související s financováním výše zmiňovaných pomůcek pro zrakově postižené: „*Od 1. 1. 2007 se změnil systém financování pomůcek a sociálních služeb zákonem o sociálních službách č. 108/2006 Sb. a zákonem č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách.*“⁹⁴

---

⁸⁹ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 7.

⁹⁰ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 15.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 16.

⁹³ MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009, s. 14.

⁹⁴ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 123.

Na tomto místě budou uvedeny možnosti zisku potřebných pomůcek zejména s ohledem na populaci studujících osob (k nimž bude v poslední podkapitole dokumentu číslo 3.2 ještě připojena poznámka týkající se aktuálně platných legislativních předpisů z oblasti školské legislativy), které mají možnost tyto užívat často bez úplaty (či za menší poplatek⁹⁵), a to díky:⁹⁶

- zapůjčení speciální školou;
- zapůjčení speciálně pedagogickým centrem;
- ziskem/zapůjčením přes Tyfloservis o.p.s.;
- ziskem/zapůjčením přes Tyflocentrum o.p.s.;
- zapůjčením ve střediscích pomoci studentům s postižením, která fungují při vysokých školách.

V souvislosti s legislativou týkající se kompenzačních a rehabilitačních pomůcek pro zrakově postižené je pak možné ještě uvést (jak již bylo jednou zmíněno v úvodu do druhé kapitoly textu), že v oblasti podávání podnětů k tvorbě a úpravám legislativy týkající se poskytování příspěvků na pomůcky pro zrakově postižené osoby se v České republice vyjadřuje například *Tyflokabinet*.⁹⁷

3.2 Školská legislativa

Pro Českou republiku je jedním z hlavních legislativních předpisů, jímž se vzdělávání zrakově postižených osob – na úrovni primární a sekundární edukace – takzvaný *Školský zákon*, tedy zákonná norma č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a dalším vzdělávání.⁹⁸ K tomuto předpisu přibyla postupem času novelizace obsahující ustanovení týkající se zřizování žáků

---

⁹⁵ Srov. např. TC: Tyflocentrum Plzeň o.p.s. *Půjčovna kompenzačních pomůcek* [online]. 2011 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://www.tc-plzen.cz/pujcovna-kompenzacnich-pomucek.htm>.

⁹⁶ HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007, s. 123.

⁹⁷ FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 90.

⁹⁸ ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 68.

(popřípadě studentů) se speciálními vzdělávacími potřebami – toto ustanovení nabylo svou platnost k datu 1. 9. 2016.⁹⁹

S ohledem na fakt, která byl zmíněn již v podkapitole 1.2 dokumentu, tedy příslušnost zrakově postižených žáků do kategorie těch, kteří mají nárok být označováni coby jedinci se speciálními vzdělávacími potřebami, je právě ustanovení v rámci uváděné novelizace zcela zásadním počinem vztahujícím se k problematice vzdělávání takto znevýhodněných dětí a dospívajících na území České republiky.

Jako další významný legislativní předpis upravující přístup ke vzdělávání žáků s postižením zraku je pak možné uvést také *Vyhlášku č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných*, která nabyla své platnosti dnem 1. 9. 2016 – v této je hovořeno zejména o nejrůznějších podpůrných opatřeních, jež je možné v případě integrace žáka s poškozením zraku do běžného systému vzdělávání uplatňovat, a to hned na několika různých úrovních.¹⁰⁰

---

⁹⁹ ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 68.

¹⁰⁰ Srov. *Vyhláška č. 27/2016 Sb., Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných* [online]. 1. 9. 2016 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-182>.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Popis metody výzkumu

V teoretické části bakalářské práce byla popsána problematika osob se speciálními vzdělávacími potřebami. V praktické části budou uvedeny informace týkající se informovanosti mladých studentů základní školy a střední školy (gymnázia) o výše zmíněné problematice. Cílem bylo dotázat se co možná největšího počtu studentů a zjistit jejich orientaci v dané oblasti, zda by například byli schopni pomoci takovému člověku při řešení běžným životních situací (projít světelnou křižovatkou).

4.1 výběr respondentů

Pro výběr respondentů musí být brán zřetel na rozsah daného výzkumu, dále pak na charakter a cíl projektu. V neposlední řadě se nesmí opomenout finanční a časová náročnost nutná k získání údajů. Proto byl dotazník rozeslán vnitřním systémem daných škol, ke kterému mají studenti přístup a po domluvě s vyučujícím kantorem informačních a komunikačních technologií zařazen do výuky a následně vyplněn. Dotazník se týkal studentů druhého stupně základní školy a osmiletého gymnázia, které je součástí budovy školy. Věkové rozmezí žáků se pohybovalo od 12 do 20 let, přičemž vyplněných formulářů bylo evidováno 624

4.2 Dotazník

Ke sběru dat lze využít hned několik technik, jedná se především o následující

- Pozorování – zúčastněné, nezúčastněné a skryté
- Rozhovor – narativní, volný, polostrukturovaný, strukturovaný
- Studium a analýza dokumentů – kvantitativní, kvalitativní, sekundární
- Dotazník

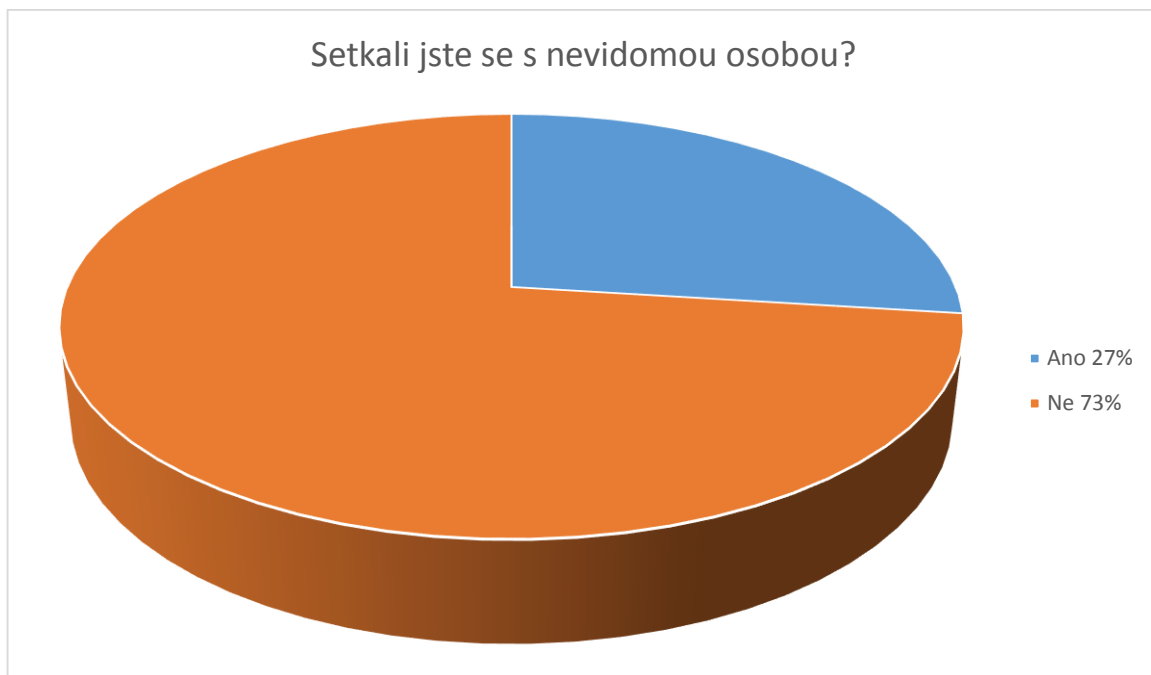
Dotazníkové šetření patří mezi nejoblíbenější a nejpoblíbenější techniky vůbec. Mezi jeho předností patří především možnost aplikace na větší počet respondentů, nebo v dnešní moderní době vyplnění dotazníku on-line na internetu. Pro účely tohoto výzkumu byl sestaven dotazník obsahující sedm otázek, přičemž byla využita možnost otevřených odpovědí, kde respondent měl možnost vyjádřit se vlastními slovy, tak i otázky uzavřené s předem připravenými možnostmi odpovědí.

4.3 vyhodnocení dotazníku

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 624 studentů, kteří anonymně odpovídali především emailovou formou. Cílem bylo zjistit informovanost mladých lidí o problematice nevidomých a těžce slabozrakých osob, znalost kompenzačních a rehabilitačních pomůcek a zapojení osob se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného života. Získaná data byla pro zjednodušení převedena do grafu

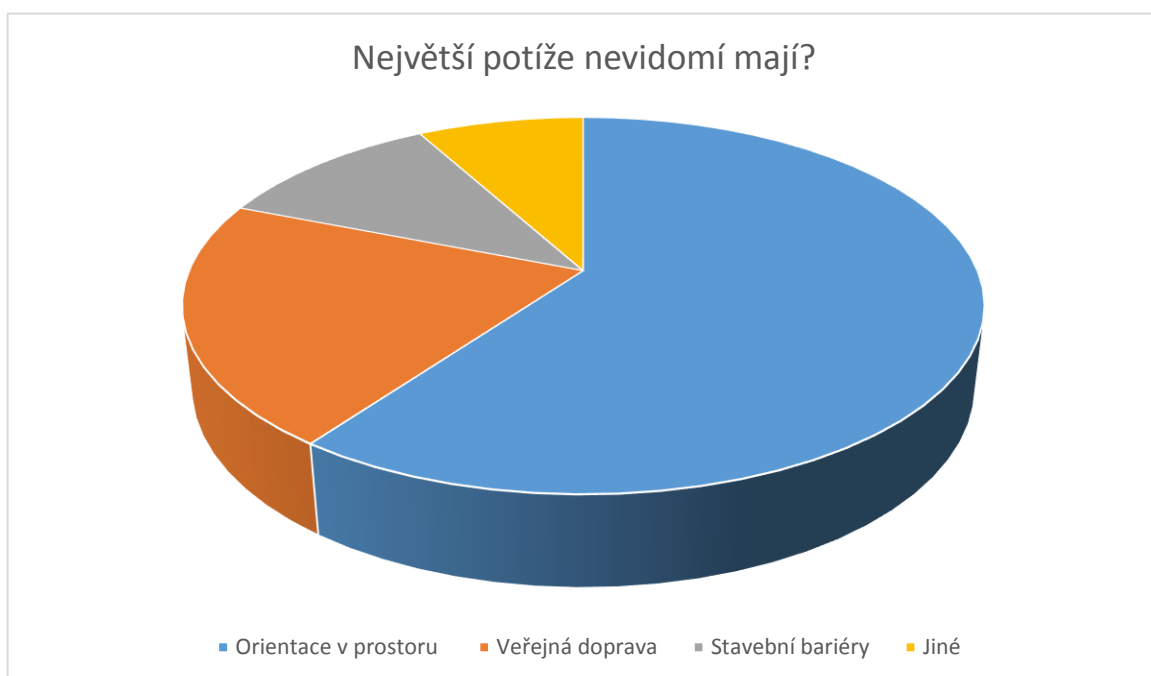
Otázka č. 1 – „Setkali jste se ve svém životě s nevidomou osobou?“

První otázka měla za cíl zjistit, kolik studentů se ve svém životě setkala s nevidomou osobou. Zdali mají hlubší vztah k této problematice studenti, kteří podobnou situaci zažili.

Otázka č. 2 – „S čím si myslíte, že mají nevidomí největší potíže?“

Z předchozích odpovědí vyplynulo, že většina žáků se nikdy nesečkala s osobou bez zraku, proto druhá otázka byla k zamyšlení, co dělá osobám se špatným zrakem největší problémy v životě. Ono přeci jenom život bez tak důležitého smyslu je ztížený

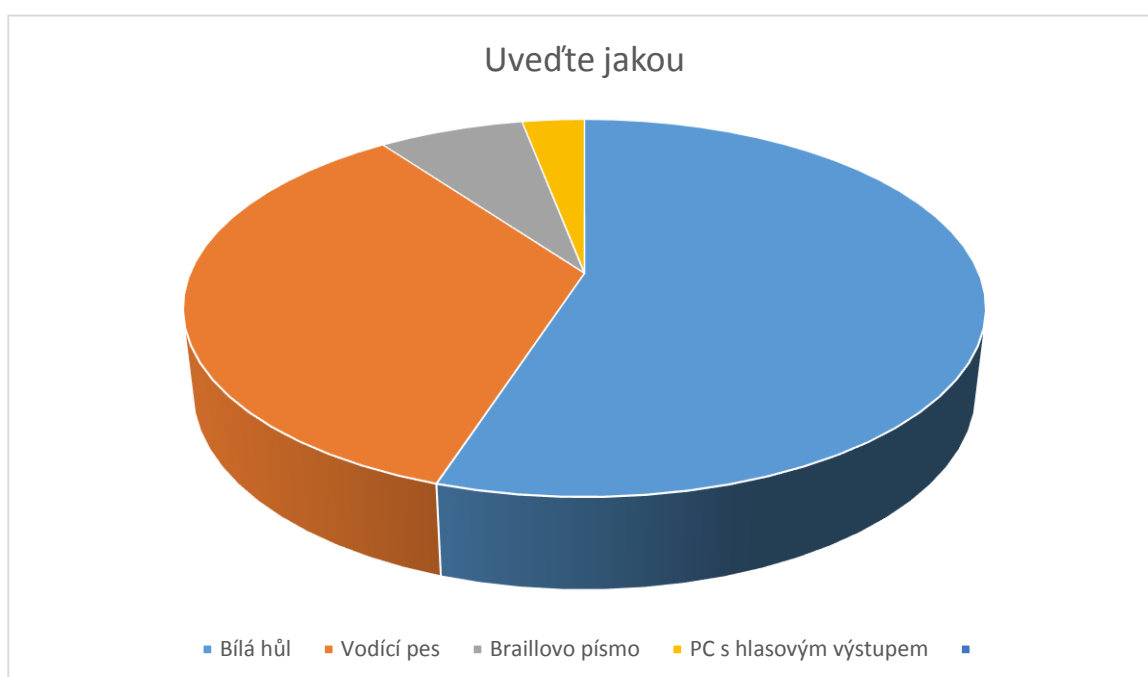
Otázka č. 3 – „Znáte nějakou kompenzační pomůcku pro nevidomé?“

Cílem této otázky bylo zjištění vědomostí respondentů o speciálních kompenzačních pomůckách, které zkvalitňují nevidomým život.

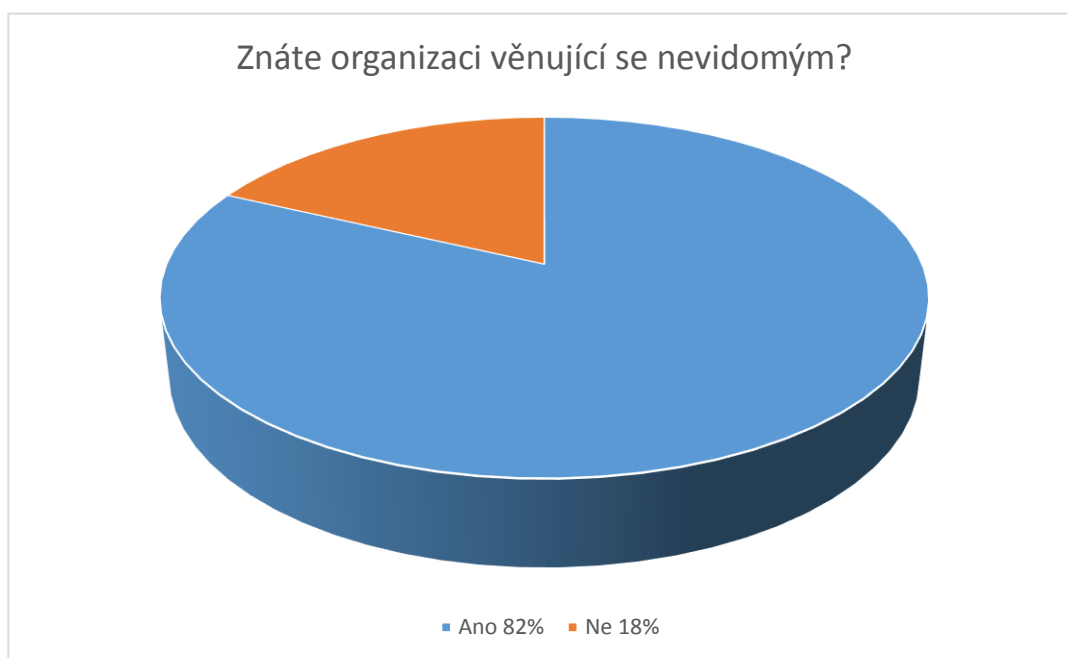
Otázka č. 4 – „Pokud ano, uveďte jakou“

Tato otázka byla otevřená, kde se respondent měl vyjádřit a upřesnit tak svojí předchozí odpověď. Výsledky nejsou nijak překvapivé, mnoho studentů si vzpomněla na vodícího psa či bílou hůl, což je pro nevidomého člověka stěžejní pomůcka.

Otázka č. 5 – „Znáte nějakou organizaci, která se věnuje lidem se špatným či žádným zrakem?“

Tato otázka měla zjistit povědomí studentů o organizacích, které se věnují osobám se zrakovým postižením. Studenti se aktivně podílejí na různých sbírkách pro nevidomé.

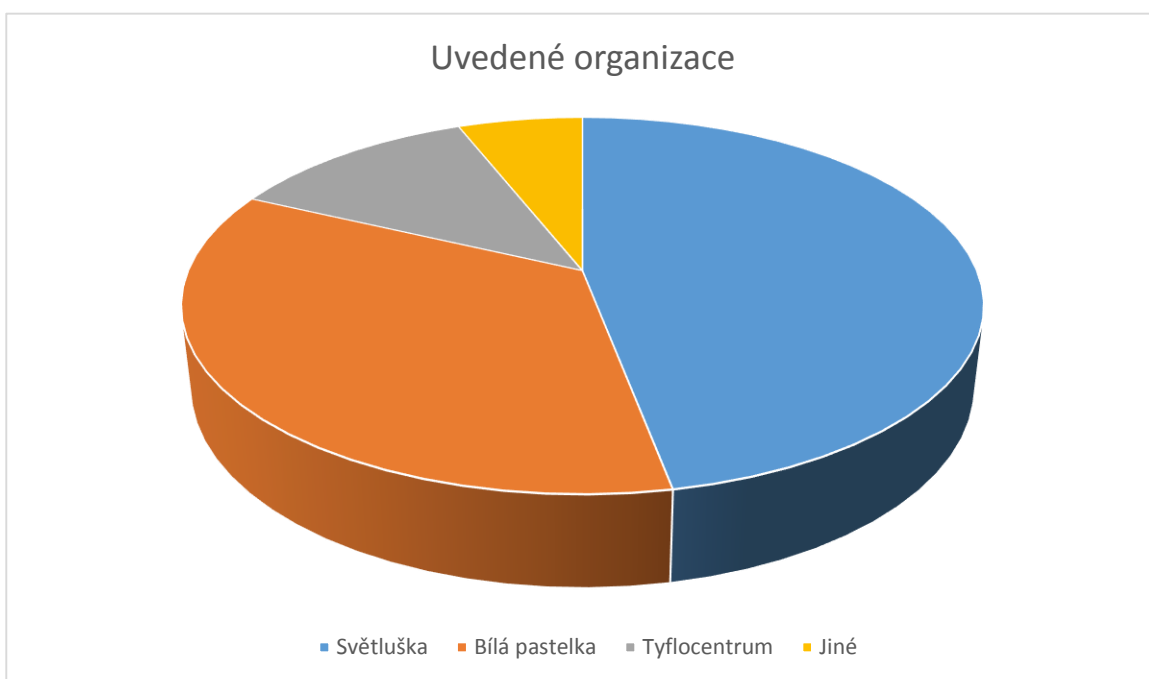

Otázka č. 6 – „Pokud ano, uveďte jakou“

Tato otázka byla doplňující té předchozí. Měla za cíl zjistit konkrétní organizace, které se studentům vybaví. Většina žáků uvedla „Světluška“ což je nadace, pro kterou samotní studenti sbírají po městě finanční prostředky. Druhá, co do počtu odpovědí respondentů byla „Bílá pastelka“. Třetí v pořadí bylo „Tyflocentrum“, což je organizace, která pomáhá nevidomým či slabozrakým klientům v běžných situacích (návčik v kuchyni, prostorová orientace ve městě, práce s PC). Dále byla uvedena organizace „SONS“ (Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých). V malém zastoupení se v odpovědích objevil „Tyflo servis“. Pouze 11 studentů uvedlo

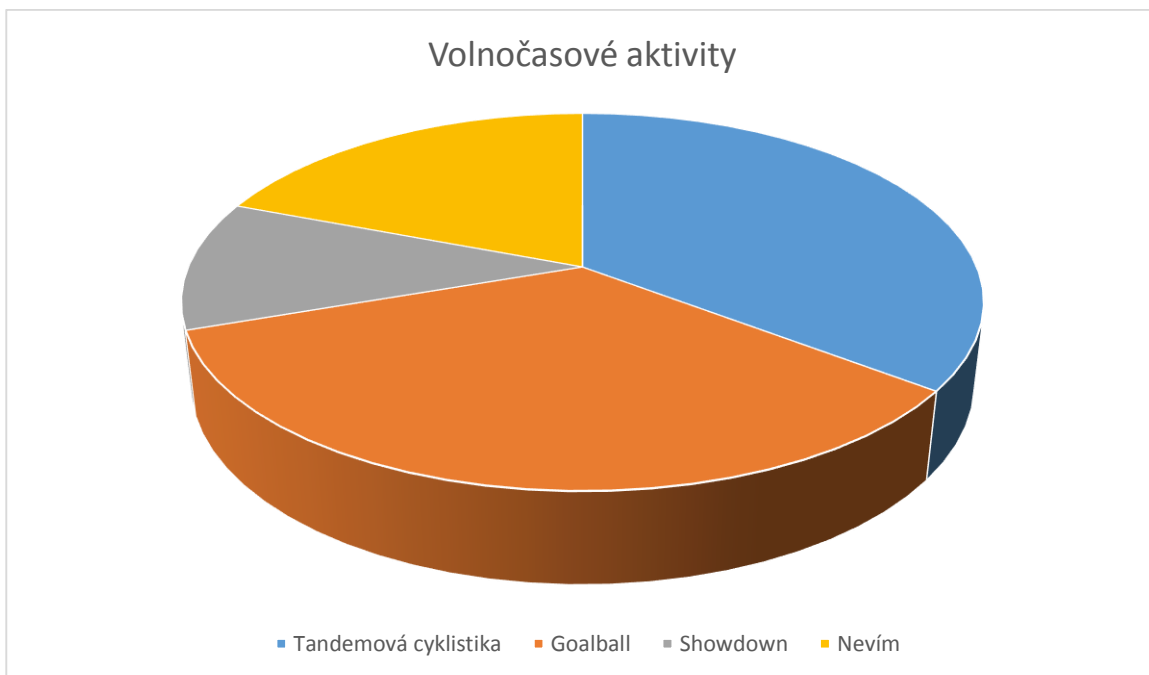

zvukovou knihovnu v Ústí nad Labem. Zaznamenaná byla odpověď „Škola Jaroslava Ježka“ instituce, která se zaměřuje zejména na hudební vzdělávání, výuku cizích jazyků a v neposlední řadě i rozvoj manuálních schopností a dovedností.

Otázka č. 7 – „Znáte nějakou volnočasovou aktivitu pro nevidomé?“

Poslední otázka měla prověřit, jestli studenti znají některou z volnočasových aktivit určených lidem se špatným zrakem.

4.4 Potvrzení výzkumných otázek

První hypotéza „Myslím si, že mladí lidé nejeví příliš velký zájem o problematiku osob se zrakovým postižením,“ se potvrdila, většina z dotázaných respondentů uvedla, že se v životě nesetkala s nevidomou osobou a tudíž by ani nedokázala adekvátně reagovat na vzniklou situaci

Druhá hypotéza „Lidé, kteří se setkali s nevidomou osobou, znají více kompenzačních pomůcek,“ je přesná. Člověk, který se setkal s takovou osobou, je obeznámen s danou problematikou, tudíž bude znát víc takových pomůcek. Valná většina respondentů uvedla pouze bílou hůl či vodícího psa avšak menší počet dotázaných uvedl například počítač s hlasovým výstupem, braillovo písmo či vysílač VPN sloužící nevidomému k orientaci v prostoru díky zvukovým majákům. To se už ovšem bavíme o respondentech, kteří mají nevidomou osobu ve svém blízkém okolí či jako člena rodiny.

Třetí hypotéza „Domnívám se, že minimální povědomí o organizacích věnující se nevidomým ve společnosti je,“ většina respondentů si vybavila bílou pastelku či světlušku. I zde se potvrdilo pravidlo větších znalostí osob, které mají ve svém okolí nevidomého, že znají více specifických organizací jako je Tyflocentrum, či sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých.

Závěr

Kompenzační a rehabilitační pomůcky jsou důležitou součástí života nevidomé osoby. Díky nim se může takto postižený člověk plnohodnotně zapojit a zařadit mezi zdravé jedince a jeho integrace do společnosti není tak obtížná. Domnívám se, že situace kolem speciálních pomůcek pro nevidomé se bude i nadále zlepšovat s pokrokem lidstva a tím selepší i podmínky pro tyto osoby, zkvalitnění jejich života a zlepšení situace na trhu práce pro osoby s handicapem.

Cílem této bakalářské práce bylo zmapování problematiky týkající se pomůcek pro zrakově postižené, klasifikace očních vad, legislativa zabývající se osobami se speciálními vzdělávacími potřebami a povědomí veřejnosti o kvalitě života těchto osob. Postoj majoritní komunity na toto téma se pomalu zlepšuje, nicméně stále jsou mezi námi tací, kteří se na ulici budou tvářit odmítavě a radši nepomohou, než aby danou osobu slovně konfrontovali a zeptali se, zdali by nemohli pomoc. Možná je to jen strach či jen nevědomost a neinformovanost, jak se v takové situaci má jedinec zachovat. Vůbec by nebylo na škodu zařadit vybranou kapitolu speciální pedagogiky na dané téma do osnov na základní škole. Nevidomých osob stále přibývá a pokud chceme být vyspělou civilizací, měli bychom být schopní se o takové osoby s handicapem kvalitně postarat.

Seznam užitých zdrojů

1. BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 312 s. ISBN 978-80-247-4248-9.
2. FINKOVÁ, Dita, Libuše LUDÍKOVÁ a Veronika RŮŽIČKOVÁ. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 158 s. ISBN 978-80-244-1857-5.
3. HÁJKOVÁ, Vanda a Iva STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání: teorie a praxe*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika (Grada). 217 s. ISBN 978-80-247-3070-7.
4. HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. 125 s. ISBN 978-80-7315-159-1.
5. HORNOVÁ, Jara. *Oční propedeutika*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4087-4.
6. KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). 258 s. ISBN 978-80-247-4502-2.
7. MATYSKOVÁ, Kateřina. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Praha: Okamžik, 2009. 60 s. ISBN 978-80-8693-224-8.
8. MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Nejčastější dotazy k předškolnímu vzdělávání* [online]. 15. 8. 2017 [cit. 2018-05-16]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-k-predskolnimu-vzdelavani-aktualizace-k>.
9. SLAVÍK, Milan. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4054-6.
10. SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.
11. SONS: Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR. *O nás* [online]. 2018 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://www.sons.cz/>.
12. SONS: Tyflokabinet Praha. *Vítejte na stránkách Tyflokabinetu* [online]. 2018 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://www.tyflokabinet.cz/>.
13. ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Šance na dosažení vysokoškolského vzdělání v populaci osob se zdravotním postižením*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. 161 s. ISBN 978-80-246-3469-2.

14. TC: Tyflocentrum Plzeň o.p.s. *Půjčovna kompenzačních pomůcek* [online]. 2011 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://www.tc-plzen.cz/pujcovna-kompenzacnich-pomucek.htm>.
15. TC: Tyflocentrum Plzeň o.p.s. *Sociální rehabilitace* [online]. 2011 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <http://www.tc-plzen.cz/socialni-rehabilitace.htm>.
16. *Vyhláška č. 27/2016 Sb., Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných* [online]. 1. 9. 2016 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-182>.
17. *Vyhláška č. 182/1991 Sb., Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení* [online]. 27. 5. 1991 [cit. 2018-05-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-182>.
18. *Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. 1. 1. 2005 [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.